

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

**ΤΜΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ
ΤΕΧΝΩΝ**

«Η Αρχιτεκτονική στην Κυψέλη του Μεσοπολέμου»

Πτυχιακή Εργασία

Βασίλης Βήττος ΑΜ:17070

Επιβλέπων καθηγητής: Μαχιάς Γεώργιος

Αθήνα, 2022

ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΜΑΧΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΜΕΛΟΣ

ΤΣΙΝΑΡΟΓΛΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΜΕΛΟΣ

Υπεύθυνη Δήλωση φοιτητή:

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε είναι παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

-Ο-

ΔΗΛΩΝ

Βήττος Βασίλειος

Πνευματικά Δικαιώματα

Στον Εσωτερικό Κανονισμό του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής στη σελίδα 50553 γίνεται αναφορά στον νόμο 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας στον οποίο υπόκειται η πτυχιακή εργασία. Η διπλωματική εργασία αποτελεί προϊόν συνεργασίας του φοιτητή και των μελών Δ.Ε.Π. επίσης των Ακαδημαϊκών Υποτρόφων, ΕΔΙΠ και των ΠΔ 407/80. Στα προαναφερόμενα φυσικά πρόσωπα ανήκουν τα πνευματικά δικαιώματα της δημοσίευσης των αποτελεσμάτων της διπλωματικής εργασίας στις ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια και σε επιστημονικά περιοδικά. Η διπλωματική εργασία και ότι άλλο έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια της εκπόνησης ή θα προκύψει από αυτήν όπως τα πιθανά δικαιώματα ευρεσιτεχνίας ή εμπορικής εκμετάλλευσης, προστατεύονται με τη νομοθεσία Ν.2121/93 περί πνευματικής ιδιοκτησίας και ανήκουν στο φοιτητή, τον επιβλέποντα/ουσα της πτυχιακής εργασίας, και στο Τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η φωτογραφική αποτύπωση και τεκμηρίωση των κτιρίων του Μοντερνισμού (εκλεκτικισμός, Art Nouveau), στην Κυψέλη του μεσοπολέμου (1918-1939). Τα κτίρια που επιλέχθηκαν να αναδειχθούν, συνεχίζουν να υπάρχουν για σχεδόν εκατό έτη ανάμεσα στις ογκώδεις, κατασκευασμένες από μπετόν πολυκατοικίες και μας θυμίζουν πόσο διαφορετική ήταν η εποχή, η κουλτούρα αλλά και η αρχιτεκτονική εκείνης της περιόδου. Η ανάγκη οπτικής αποτύπωσης και ανάλυσης αυτών των κτιρίων πηγάζει από το ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, τόσο φωτογραφικό όσο και αρχιτεκτονικό. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η επίσημη αρχιτεκτονική κουλτούρα της σύγχρονης εποχής, αγνόησε συστηματικά την ύπαρξη των εν λόγω κτιρίων και για το λόγο αυτό οι βιβλιογραφικές πηγές είναι ελάχιστες. Για το λόγο αυτό, το εγχείρημα αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολο και κοπιώδες.

Λέξεις-κλειδιά: Κυψέλη, Εκλεκτικισμός, Art Nouveau, αρχιτεκτονική φωτογραφία

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	5
1. Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.....	6
1.1 Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ευρώπη.....	7
Η Σχολή της Βιέννης.....	8
Η Γαλλική Σχολή	8
Το κίνημα Art Deco στην αρχιτεκτονική.....	8
1.2 Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ελλάδα.....	9
2. Αρχιτεκτονική φωτογραφία.....	13
3. Εκλεκτικισμός και Art nouveau αρχιτεκτονική στην Κυψέλη του μεσοπολέμου	17
3.1 Τεχνικός εξοπλισμός φωτογράφισης και η επεξεργασία των φωτογραφιών	18
3.2 Το Μέγαρο Μεταξά στην οδό Πατησίων.....	21
3.3 Η Ιταλική Σχολή Καλογραιών.....	23
3.4 Κατοικία στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου.....	25
3.5 Κατοικία επί της οδού Θήρας αρ.10.....	27
3.6 Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 42	30
3.7 Κατοικία επί της οδού Τήνου 43.....	32
3.8 Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ.57	34
3.9 Κατοικία στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου	36
3.10 Κατοικία επί της οδού Στυμφαλίας αρ. 10	38
Συμπεράσματα.....	41
Βιβλιογραφία	42

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1: Μέγαρο Μεταξά επί των οδών Πατησίων αρ.150, Αγίου Μελετίου και Φωκίωνος Νέγρη).....	21
Εικόνα 1.1: Παράθυρα - Μέγαρο Μεταξά.....	22
Εικόνα 1.2: Ημιεξαγωνικό έρκερ - Μέγαρο Μεταξά.....	22
Εικόνα 1.3: Παράθυρα και ημιεξαγωνικά έρκερ - Μέγαρο Μεταξά	22
Εικόνα 2: Η Ιταλική Σχολή Καλογραιών στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Παξών.....	23
Εικόνα 2.1: Παράθυρο με κιονίσκους - Ιταλική Σχολή Καλογραιών.....	24
Εικόνα 2.2: Κιονίσκοι και αέτωμα- Ιταλική Σχολή Καλογραιών.....	24
Εικόνα 2.3: Παράθυρα- Ιταλική Σχολή Καλογραιών.....	24
Εικόνα 3: Κατοικία στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου.....	25
Εικόνα 3.1:Λεπτομέρεια του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου.....	26
Εικόνα 3.2: Λεπτομέρεια του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου.....	26
Εικόνα 3.3: Φεγγίτης του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου.....	26
Εικόνα 4: Κατοικία επί της οδού Θήρας αρ. 10.....	27
Εικόνα 4.1: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10	28
Εικόνα 4.2: Παράθυρο του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10.....	28
Εικόνα 4.3: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10.....	28
Εικόνα 4.4: Η εξώθυρα του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10.....	29
Εικόνα 5: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 42.....	30
Εικόνα 5.1: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 42.....	31
Εικόνα 5.2 Παράθυρο του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 42.....	31
Εικόνα 5.3 Εξώθυρα του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 42.....	31
Εικόνα 6: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 43.....	32
Εικόνα 6.1: Παράθυρα άνω ορόφου του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 43.....	33
Εικόνα 6.2:Μπαλκόνι και παράθυρα άνω ορόφου του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ.43.....	33
Εικόνα 7: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ.57.....	34
Εικόνα 7.1: Το ημικυκλικό έρκερ του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ.57.....	35
Εικόνα 8: Κατοικία στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου.....	36

Εικόνα 8.1: Το ημιεξαγωνικό έρκερ και το γείσο της στέγης με τα ακροκέραμα από το κτίριο στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου.....	37
Εικόνα 9: Κτίριο επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10.....	38
Εικόνα 9.1: Το μπαλκόνι με τον φυτικό διάκοσμο του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10.....	39
Εικόνα 9.2: Λεπτομέρεια από τα παράθυρα του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ. 10.....	39
Εικόνα 9.3: Η εξώθυρα του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10.....	40

Ευχαριστίες

Η κατάθεση της παρούσας εργασίας, σηματοδοτεί την ολοκλήρωση του Προγράμματος Σπουδών στη Φωτογραφία και τα Οπτικοακουστικά Μέσα, ένα μοναδικό ταξίδι στη γνώση και μια νέα οπτική για τον κόσμο της φωτογραφίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για τη συμπαράσταση σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου καθώς και όλους τους διδάσκοντες του Προγράμματος για το ακαδημαϊκό τους ήθος και κυρίως για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή της παρούσας εργασίας κ. Γεώργιο Μαχιά, για την πολύτιμη βοήθεια, την καθοδήγηση και την αμέριστη υποστήριξη.

Εισαγωγή

Η εξέλιξη των φωτογραφικών τεχνικών του 20ού αιώνα, συμβαδίζει με την αρχιτεκτονική εξέλιξη. Η αρχιτεκτονική φωτογραφία συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη διάσωση του παρελθόντος και στη δημιουργία ενός νέου τρόπου ανάγνωσης και αντίληψης του αστικού τοπίου και των αρχιτεκτονικών έργων, άμεσα κατανοητού από το ευρύ κοινό. Η δύναμη της εικόνας εξάλλου είναι τόσο μεγάλη που αποτελεί μια παγκόσμια γλώσσα.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας, θα αναλυθεί ο εκλεκτικισμός και το Art Nouveau κίνημα στην Ευρώπη και η πρόσληψη τους στην Ελλάδα, στο δεύτερο μέρος θα αναφερθούμε στην αρχιτεκτονική φωτογραφία και στο τρίτο μέρος θα επικεντρωθούμε στην Κυψέλη του μεσοπολέμου και στην επιρροή του μοντερνισμού στην αρχιτεκτονική των κτιρίων. Με τη χρήση του φωτογραφικού φακού, προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε κάποια από αυτά τα ιδιαίτερης αισθητικής κτίρια στην περιοχή της Κυψέλης, τα οποία-όσα διέφυγαν της κατεδάφισης- συνυπάρχουν έως σήμερα με τις σύγχρονες πολυκατοικίες από μετόν αρμέ. Η Κυψέλη αποτελεί ένα μοναδικής αισθητικής αστικό τοπίο, μια πυκνοκατοικημένη γειτονιά της Αθήνας με καλλιτεχνικό και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα.

1. Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

Στην Ευρώπη του Διαφωτισμού και της Βιομηχανικής Επανάστασης στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, κυριαρχεί στην αρχιτεκτονική το κίνημα του νεοκλασικισμού έως και τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Μαζί με τον κλασικισμό εμφανίστηκαν και νέες πιο «εξωτικές» αρχιτεκτονικές, δηλαδή αναβιώσεις από παλαιότερες αρχιτεκτονικές περιόδους, οι οποίες γίνονται ολοένα και πιο σύνθετες αλλά και πολυφωνικές.¹ Ήδη από τον 19^ο αιώνα, οι αρχιτέκτονες του εκλεκτικισμού χρησιμοποιούσαν διάφορα ρυθμολογικά στοιχεία τα οποία αναμίγνυαν σύμφωνα με τη δική τους υποκειμενική ματιά σε μια προσπάθεια αποτίναξης του ιστορισμού. Το αποτέλεσμα ήταν μια αρχιτεκτονική με νόθα και επίπλαστα στοιχεία χωρίς οργανική ενότητα με την κατασκευή του κτιρίου. Μόνο στα τέλη του μέσα του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται μια στροφή που θα οδηγήσει σε μια νέα εποχή εξαιτίας των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων (νέα μέσα συγκοινωνίας, ανάπτυξη της βιομηχανίας, νέα οικοδομικά υλικά κλπ). Τα νέα οικοδομικά υλικά, όπως ο σίδηρος και το οπλισμένο σκυρόδεμα, θα ανοίξουν νέους δρόμους στη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής, ως συνέπεια της βιομηχανικής επανάστασης. Στην αρχιτεκτονική εμφανίζονται νέοι δημιουργοί που επαναστατούν κατά της καθιερωμένης μορφοπλαστικής γλώσσας και πειραματίζονται δημιουργώντας μια νέα γλώσσα που ενδιαφέρεται για την ουσία των πραγμάτων. Στις αρχές του 20ού αιώνα, μεταβάλλεται η σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο και ανοίγονται νέοι ορίζοντες στην καλλιτεχνική έκφραση. Κοινό χαρακτηριστικό των καλλιτεχνικών και αρχιτεκτονικών κινήματων της εποχής αυτής, είναι η αναζήτηση μιας νέας μορφής τέχνης, απελευθερωμένης από τον ακαδημαϊσμό και τον ιστορισμό και οι προσόψεις των κτιρίων μορφές γίνονται πιο λιτές και απλές. Έτσι, ήδη από τον 19^ο αιώνα, επικρατεί σε όλη την Ευρώπη η κίνηση για εφαρμογή νέων μορφών, η λεγόμενη *Art Nouveau*² (Νέα Τέχνη) στη Γαλλία και στο Βέλγιο, *Modern Style* στην Αγγλία και *Jugendstil* στη Γερμανία,³ ενώ στην Ισπανία *Modernismo*, με κυρίαρχο

---

¹ Δημήτρης Φιλιππίδης, «Τέχνες Ι: Ελληνικές Εικαστικές Τέχνες, Επισκόπηση της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας», Τόμος Δ', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2001, 27.

² Χαρακτηριστικά Art Nouveau: Δομικός ορθολογισμός και ειλικρίνεια στην κατασκευή, απάρνηση του διακόσμου των ιστορικών ρυθμών, μίμηση φυτικών, ζωικών και γεωμετρικών μοτίβων, έμφαση στην καμπύλη, την έλλειψη και τις ελεύθερες ασύμμετρες γραμμές που δηλώνουν ανησυχία και αναζήτηση (οργανικές μορφές). http://morfologia.arch.duth.gr/3o_etos/3o_exam_VI/eklektikismos.pdf, προσπελάστηκε 9-1-2022.

³ Έφη Τσαγγάρι, «Αρχιτεκτονικά Ρεύματα στη Δυτική Ευρώπη, (1900-1920)» Άρθρο στην έκδοση *Η ΑΘΗΝΑ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ, 1900-1940. ΑΘΗΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ, ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ* 1985, σ.61-70.

εκφραστή τον Antonio Gaudi που θεωρείται από τους πρώτους μοντερνιστές αρχιτέκτονες.⁴ Στο απόγειό του, το κίνημα Art Nouveau ήταν μια προσπάθεια δημιουργίας ενός παγκόσμιου στυλ στην αρχιτεκτονική, τη ζωγραφική, τη γραφιστική, τη γλυπτική, την κεραμική, τα υφάσματα, την επίπλωση.⁵

1.1 Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ευρώπη

Το κίνημα της Art Nouveau εμφανίστηκε στις διακοσμητικές τέχνες για πρώτη φορά στη Δυτική Ευρώπη το 1892. Οι καλλιτέχνες προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα νέο στυλ που βασιζόταν στη μίμηση των προ υπαρχόντων και ιδιαίτερα του νεοκλασικισμού.⁶ Η Art Nouveau στην αρχιτεκτονική ήταν μια εξέγερση στη βιομηχανοποίηση γι' αυτό και στράφηκε σε πιο φυσικές φόρμες. Τα κτίρια Art Nouveau έχουν ασύμμετρα σχήματα, καμάρες και καμπύλες που μιμούνται φυτικές μορφές αλλά και την ιαπωνική τέχνη. Αν και -όπως ήδη αναφέρθηκε- ξεκίνησε από τη Γαλλία, επεκτάθηκε σε όλη την Ευρώπη. Τα χαρακτηριστικά του κινήματος Art Nouveau ήταν τα ασύμμετρα σχήματα, η εκτεταμένη χρήση καμάρας και καμπύλων σχημάτων και τα φυτικά μοτίβα, με σαφείς επιρροές από την τέχνη ξένων λαών, όπως ο ιαπωνισμός, η τέχνη της Άπω Ανατολής η οποία παρουσιάστηκε σε μια έκθεση στη Βιέννη το 1873. Η ελεύθερη διαμόρφωση της γραμμής και της επιφάνειας και ο «εξωτικός» φυτικός διάκοσμος, ερχόταν σε αντίθεση με τις αυστηρές διακοσμητικές αρχές στην Ευρώπη, γι' αυτό και υιοθετήθηκε με ενθουσιασμό από τους καλλιτέχνες. Κύρια χαρακτηριστικά της Art Nouveau είναι η χρήση απλών υλικών, η ελεύθερη διάταξη, η επιπεδόσχημη διακόσμηση. Παρόλα ταύτα, η Art Nouveau δεν κατόρθωσε ως κίνημα να εδραιωθεί επί μακρόν, καθώς ήταν ένα είδος ανανεωμένου εκλεκτικισμού που δεν κατάφερε να καλύψει τις ανάγκες των μαζών της βιομηχανικής κοινωνίας του 20ού αιώνα, καθώς εξαρτιόταν από τον πλούτο και την εκκεντρικότητα των λίγων.⁷

---

⁴ <https://www.thoughtco.com/architecture-timeline-historic-periods-styles-175996>, προσπελάστηκε 24-04-2021.

⁵ National Gallery of Art, New York, <https://www.nga.gov/learn/teachers/teaching-packets/art-nouveau.html/>, προσπελάστηκε 10-1-2022.

⁶ Jean Lahor, *Art Nouveau*, Parkstone International, New York, 2010, 98.

⁷ (<https://www.thoughtco.com/architecture-timeline-historic-periods-styles-175996>, προσπελάστηκε 24-04-2021).

Η Σχολή της Βιέννης

Τα μέλη του κινήματος Art Nouveau στη Βιέννη, όπως ο Otto Wagner (1841-1918), καθηγητής αρχιτεκτονικής στην Ακαδημία της Βιέννης, ήταν αρχικά αρχιτέκτονας του ιστορισμού που όμως στράφηκε σε νέες αναζητήσεις, διαβλέποντας το αδιέξοδο των κλασικών μορφών.⁸

Η Γαλλική Σχολή

Αν και η Ecole Beaux Arts αποτελούσε προπύργιο του συντηρητισμού και του κλασικισμού, οι αρχιτέκτονες άρχισαν να πειραματίζονται με τις εφαρμογές του οπλισμένου σκυροδέματος. Χαρακτηριστικά κτίρια Art Nouveau στο Παρίσι είναι ο σταθμός Gare d'Orsay, του Victor Laloux, (1900) και το Petit Palais, του Charles Girault (1900).⁹

Το κίνημα Art Deco στην αρχιτεκτονική

Από το 1925 έως και το 1937 εμφανίζεται στην αρχιτεκτονική και το κίνημα Art Deco, ένας συνδυασμός της εποχής της εκβιομηχάνισης με στοιχεία από την αρχαιότητα. Μοτίβα ζιγκ-ζαγκ και κάθετες γραμμές δημιουργούν ένα δραματικό εφέ, με επιρροές από την αρχιτεκτονική της αρχαίας Αιγύπτου. Το στυλ Art Deco συνδύασε πολλές τάσεις όπως τα αυστηρά σχήματα της Σχολής Bauhaus με μοτίβα από την Άπω Ανατολή, την κλασική Ελλάδα, τη Μέση Ανατολή, την Ινδία και στοιχεία από τους Μάγια και τους Αζτέκους. Τα κτίρια του κινήματος Art Deco έχουν κυβικό σχήμα, ζιγκουράτ, πυραμιδοειδές ή τραπεζοειδές. Στη δεκαετία του 1930, το Art Deco απλοποιήθηκε και έγινε γνωστό ως Art Moderne, καθώς οι αρχιτέκτονες άρχισαν να δίνουν έμφαση σε κομψές καμπύλες μορφές και οριζόντιες γραμμές, όπως το Empire State Building στη Νέα Υόρκη.¹⁰ Σύμφωνα με τον Χαραλαμπίδη, το *Μοντέρνο Κίνημα* (Modern Movement) στην αρχιτεκτονική, διατηρήθηκε από τη δεκαετία του 1920 έως και τη δεκαετία του 1950, όταν η κατεστραμμένη Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισε να ανοικοδομείται. Οι εκπρόσωποι του Bauhaus και του International Style, ο Gropius, ο Le Corbusier

---

⁸Ο.π., Έφη Τσαγγάρη.

⁹ Στο ίδιο.

¹⁰ <https://www.thoughtco.com/architecture-timeline-historic-periods-styles-175996>, προσπελάστηκε 24-04-2021).

και ο Van der Rohe, ήθελαν να «μεταγγίσουν» την προπολεμική αισθητική εμπειρία στον μεταπολεμικό κόσμο, παρόλο που το κίνημα δεν είχε την τεράστια επιρροή που είχε ο Νεοκλασικισμός.¹¹

1.2 Art Nouveau και εκλεκτικισμός στην Ελλάδα

Τη δημιουργία του ελληνικού κράτους το 1830, ακολουθεί μια περίοδος έντονου εξευρωπαϊσμού για την έως τότε υπόδουλη χώρα. Οι πρώτοι αρχιτέκτονες που εργάστηκαν στην Ελλάδα εισήγαγαν τον νεοκλασικισμό, δηλαδή έναν ετεροχρονισμένο σεβασμό στα αρχαία πρότυπα.¹² Η πρώτη περίοδος οικιστικής ανάπτυξης (1831-1862) στην Αθήνα-την πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους-¹³ αρχικά αναπτύχθηκε με βάση τα οργανωτικά μοντέλα του νεοκλασικισμού του 19ου αιώνα και του μοντερνισμού του 20ού αιώνα. Η μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα δεν παράγει ένα καθολικά βελτιστοποιημένο ομοιογενές κτισμένο περιβάλλον, καθώς οι πολλαπλές διακυμάνσεις στην τοπογραφία της περιοχής οδήγησε στην πρακτική ότι κάθε έργο πρέπει να προσαρμόζεται σε ένα συγκεκριμένο, και τις περισσότερες φορές ακανόνιστο, οικόπεδο. Έτσι, αρκετές περιοχές της Αθήνας διατηρούν την αίσθηση των νησιώτικων οικισμών, παρά το γενικό πολεοδομικό αστικό σχέδιο της πόλης.¹⁴ Στη δεκαετία του 1880 ο κεντρικότερος τομέας Ομόνοια-Χαυτεία είχε ήδη ολοκληρωθεί και απέκτησε τη μορφή ενός «νεοκλασικού συνόλου», ενώ οι αστικές συνοικίες από το Πολυτεχνείο έως και την Κυψέλη διαμορφώθηκαν από το 1920 και μετά. Έτσι, η βόρεια ζώνη της πόλης, από το Πεδίο του Άρεως μέχρι τα Πατήσια, αποτελούσαν μια ενότητα αστικών σπιτιών της χαρακτηριστικής αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου,¹⁵ όπως θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Στον ελληνικό χώρο των αρχών του 20ού αιώνα, θα εντοπιστούν οι προσπάθειες των αρχιτεκτόνων να συνδεθούν τόσο με τη σύγχρονη ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, όσο και με την πλούσια αρχαία και βυζαντινή κληρονομιά του τόπου. Μέχρι το 1920, οι αρχιτεκτονική παραμένει προσκολλημένη στα ιστορικά στυλ, ενώ γίνονται κάποιες

---

¹¹ Άλκης Χαραλαμπίδης, *Η Τέχνη του 20^{ου} Αιώνα, Η Μεταπολεμική περίοδος*, Τόμος III, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1995, 363.

¹² Δημήτρης Φιλιππίδης, *ό.π.*, 27, 29, 178.

¹³ Μάνος Γ. Μπίρης, *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875-1925*, Μέλισσα, Αθήνα, 2003, σ.10.

¹⁴ https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10095763/1/Giamarellos2020_Athenian_Modernism_Architectural_Historiography.pdf (προσπελάστηκε 23-03-2021).

¹⁵ *Ο.π.*, Μάνος Μπίρης, σ. 24.

προσπάθειες για απαλλαγή από την ιστορική, αρχιτεκτονική. Τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, εξαιτίας των ιδιαίτερων ιστορικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, δεν επιτρέπουν στην Ελλάδα την ανάπτυξη των δικών της πρωτοποριακών ρευμάτων ή την υιοθέτηση πρωτοποριακών προτάσεων άλλων χωρών. Παραμένει λοιπόν δέσμια του ιστορισμού και του εκλεκτικισμού με τον Έρνεστ Τσίλερ να ασκεί σημαντική επίδραση τόσο στα ιδιωτικά όσο και στα δημόσια κτίρια του κέντρου της πρωτεύουσας, τα οποία χρηματοδοτούσε η οικονομική ολιγαρχία ή οι ευεργέτες. Από το 1910 και έπειτα, εμφανίζονται στις όψεις των κτιρίων της Αθήνας, στοιχεία Art Nouveau. Οι διακοσμήσεις από γύψο, τσιμέντο σίδηρο κλπ. Γίνονται περισσότερο νατουραλιστικές και θυμίζουν το γερμανικό μπαρόκ, ενώ η λαϊκή αρχιτεκτονική παράδοση αγνοείται, γι' αυτό και κάποιοι αρχιτέκτονες προσπάθησαν να συγκεράσουν τις νεωτεριστικές ευρωπαϊκές τάσεις με την λαϊκή παράδοση.¹⁶

Ο νεοκλασικισμός κυριάρχησε στην Ελλάδα και ήταν η κύρια προτίμηση της επίσημης αρχιτεκτονικής στα δημόσια κτίρια, η οποία συνέχισε να κυριαρχεί και μεταπολεμικά αν και κάμφθηκε προσωρινά στη δεκαετία του 1930 όταν διαδόθηκε η μοντέρνα αρχιτεκτονική. Φορείς του «μοντέρνου κινήματος» στην ελληνική αρχιτεκτονική ήταν οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες οι οποίοι ταυτίστηκαν με τις εξελίξεις στον υπόλοιπο κόσμο. Την ίδια εποχή εμφανίζεται ένα νέο είδος αρχιτεκτονικής κατασκευής, η πολυκατοικία, που προκάλεσε αίσθηση σε σχέση με τις χαμηλές νεοκλασικές οικίες τόσο στην Αθήνα όσο και στη Θεσσαλονίκη.¹⁷

Με την έναρξη του μεσοπολέμου, οι περιοχές στον άξονα των οδών Πατησίων-Αχαρνών επιλέγονται ως τόπος κατοικίας από την εύρωστη αστική τάξη, η οποία ανέθεσε σε γνωστούς αρχιτέκτονες της εποχής τον σχεδιασμό των κατοικιών της. Έτσι οι συνοικίες γίνονται ελκυστικές και για τα ευρύτερα μεσαία στρώματα. Στον αθηναϊκό αστικό χώρο, η αστική μεσοπολεμική κατοικία ήταν μονοκατοικία, διπλο-τριπλο κατοικία ή πολυκατοικία στις συνοικίες της Κυψέλης, των Άνω και Κάτω Πατησίων και στις πλατείες Βικτωρίας, Αμερικής και Κολιάτσου. Σε αυτές τις κατοικίες εφαρμόστηκαν όλες σχεδόν οι τάσεις και οι αναζητήσεις του μεσοπολέμου.

---

¹⁶ Ο.π. Έφη Τσαγγάρη.

¹⁷ Μετά τον Θεόφιλο και τον Κρίστιαν Χάνσεν, που δημιούργησαν τα εμβληματικά κτίρια του Πανεπιστημίου, της Βιβλιοθήκης, της Ακαδημίας, πολλοί αρχιτέκτονες εφάρμοσαν τις αρχές του νεοκλασικισμού στη δεκαετία του 1920 όπως ο Α. Μεταξάς (μέγαρο Χαροκόπου σήμερα Μουσείο Μπενάκη στη λεωφ. Β. Σοφίας), ο Β. Κουρεμένος (πολυκατοικίες στην οδό Αρεοπαγίτου και στην οδό Λυκαβηττού) κ.ά., ό.π., Δημήτρης Φιλιππίδης, , 61, 72.

Οι σημαντικότεροι αρχιτέκτονες των νέων τάσεων είναι ο Αλέξανδρος Νικολούδης, ο Κωνσταντίνος Κιτσίκης, ο Βασίλειος Τσαγρής, ο Βασίλειος Κουρεμένος, οι οποίοι χτίζουν από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1920, ενώ αργότερα εμφανίζεται ο Δημήτρης Πικιώνης, ο Εμμανουήλ Λαζαρίδης, ο Νικόλαος Νικολαΐδης, ο Λεωνίδας Μπόνης, ο Άγγελος Σιάγας, ο Θουκυδίδης Βαλεντής κ.ά. Ο εκλεκτικισμός¹⁸ ως τεχνοτροπία χρησιμοποίησης διάφορων στοιχείων από τους ιστορικούς ρυθμούς δεν ήταν η αποκλειστική πηγή στην αντιμετώπιση της μορφής. Επιχειρείται πλέον η επινόηση νέων μορφολογικών στοιχείων με την επιρροή του κινήματος Art Nouveau που είναι κατά περίπτωση εμφανής, ενώ γενικά η μορφολογική αφαίρεση ήταν για πολλούς αρχιτέκτονες το ζητούμενο. Σε διάφορες κατοικίες των περιοχών εκατέρωθεν της Πατησίων εμφανίζονται ταυτόχρονα ο νεοκλασικός και ο εκλεκτικιστικός απόηχος, επιρροές από το νεομπαρόκ και άλλες ιδιαίτερες επινοήσεις με μορφολογικό διάκοσμο αλλά και λιτές γραμμές.¹⁹ Κατά την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, παρατηρείται στην αθηναϊκή αρχιτεκτονική μια ουσιαστική αποδέσμευση από τις μορφολογικές επιλογές του παρελθόντος. Έντονη είναι πλέον η επιρροή του αναγεννησιακού μανιερισμού και του γαλλικού μπαρόκ στη διαμόρφωση του όψιμου νεοκλασικισμού. Η πιο «αντι-κλασική» κίνηση εκδηλώθηκε μετά το 1910 με την εισαγωγή του ρεπερτορίου της γαλλικής Beaux-Arts στην αθηναϊκή αρχιτεκτονική, εισάγοντας την καμπύλη μετάβαση και την αλληλοδιείσδυση των όγκων, καταργώντας την γεωμετρική σαφήνεια. Αυτή η ετεροχρονισμένη εισαγωγή της Beaux-Art στον ελληνικό χώρο, οδήγησε στην καλλιέργεια ενός γενικότερου κλίματος ανανέωσης, σύμφωνα με το καλλιτεχνικό ρεύμα της art nouveau. Ουσιαστικά το νέο-μπαρόκ απέβαλλε τον πομπώδη χαρακτήρα του και εναρμονίστηκε με τη λιτή φυσιογνωμία του αθηναϊκού κλασικισμού, ενώ παράλληλα δανείστηκε ορισμένα σχήματα του art nouveau, δηλαδή την εκλεπτυσμένη αλλά και «αφαιρετική» απόδοση των μορφών. Όλα αυτά τα ετερογενή αρχιτεκτονικά συστήματα καταδεικνύουν ότι -ήδη από το 1910- είναι η εποχή των εκτροπών από τον «ακαδημαϊκό» κανόνα. Αρκετές κατοικίες αποτελούν πλέον ένα μίγμα

---

¹⁸ Μορφολογικά χαρακτηριστικά του εκλεκτικισμού: Συμμετρία, μνημειακό επιβλητικό ύφος, σύνθεση ιστορικών τεχνοτροπιών, ποιότητα στον σχεδιασμό και στην εκτέλεση των αρχιτεκτονικών λεπτομερειών, πλούσιος διάκοσμος έντονα γλυπτικός και πολυχρωμία. http://morfologia.arch.duth.gr/3o_etos/3o_exam_VI/eklektikismos.pdf, προσπελάστηκε 09-1-2022.

¹⁹ Βάσω Ρούσση, « Ένθεν και ένθεν της Πατησίων. Από τον εκλεκτικισμό στο μοντέρνο, στο χώρο εξάπλωσης της μεσοπολεμικής αστικής κατοικίας», <https://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=1&ArticleID=971>, προσπελάστηκε 26-04-2021.

ετερογενών στυλιστικών επιδράσεων καθώς εισάγονται από το εξωτερικό ανομοιογενή αρχιτεκτονικά ρεύματα, τα οποία ανέκοψαν την ποιοτική αναβάθμιση του όψιμου αθηναϊκού εκλεκτικισμού. Οι ποικίλες διακοσμήσεις στις όψεις των κτιρίων παρήγαγαν τελικά μανιεριστικό ύφος, στο οποίο εξακολουθούν να εμφανίζονται κλασικιστικά στοιχεία. Πρόκειται για μια μεταβατική φάση του art nouveau, που όμως στην Αθήνα δεν κατάφερε να αναπτυχθεί ως καθαρό art nouveau, αλλά εξαιτίας της καθυστερημένης σε σχέση με την Ευρώπη διάδοσής του, θα εμφανιστεί από το 1925 και έπειτα ως art deco.²⁰

---

²⁰ Ο.π., Μάνος Μπίρης, 172, 174, 176, 179.

2. Αρχιτεκτονική φωτογραφία

Η αρχιτεκτονική και η φωτογραφία κινούνταν σε παράλληλους δρόμους ήδη από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Τα κτίρια που σχεδίαζαν οι αρχιτέκτονες ικανοποιούσαν τις λειτουργικές ανάγκες που υπαγορεύονταν από τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες, ενώ η φωτογραφία ήταν ένα «οπτικό θαύμα» και φορέας της νέας αισθητικής εμπειρίας. Από τη δεκαετία του 1920, την εποχή της μαζικής φωτογραφικής εκτύπωσης, η φωτογραφία αποκτά άμεση σύνδεση με την αρχιτεκτονική. Τα κτίρια ήταν κεντρικό θέμα για τους φωτογράφους καθώς με τις αιχμηρές γωνίες τους και την καθαρή γεωμετρική φόρμα, οδηγούσαν σε ένα συναρπαστικό αισθητικό αποτέλεσμα.²¹ Η έλευση του Μοντερνισμού στην Αρχιτεκτονική των δεκαετιών 1920-1930 και η επιθυμία ανακατασκευής των πόλεων, οδήγησε στη δημιουργική έκρηξη της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας. Έτσι, η αρχιτεκτονική φωτογραφία του Μοντερνισμού αποτύπωνε και αναδείκνυε τα κτίρια μέσω της δύναμης της εικόνας. Αυτό λειτουργούσε θετικά τόσο για τον φωτογράφο, όσο και για τον αρχιτέκτονα της εποχής.²² Η συστηματική χρήση της φωτογραφίας για την τεκμηρίωση και μελέτη αρχιτεκτονημάτων ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα μετά την απόφαση της Επιτροπής Ιστορικών Μνημείων της Γαλλίας να καταρτίσει φωτογραφικό αρχείο των κτιρίων και των μνημείων με ιστορική σημασία.²³ Έτσι, αναπτύχθηκε μία στενή σχέση ανάμεσα στους αρχιτέκτονες και τους φωτογράφους και η φωτογραφία αποτέλεσε απαραίτητο εργαλείο του αρχιτέκτονα, καθώς γνωστοποιούσε το παραγόμενο έργο.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, μέσα σε ένα πνεύμα καταναλωτισμού και σε μία αγορά ανταγωνιστική, η εικόνα αρχίζει να γίνεται το πιο ποθητό αντικείμενο, ενώ η αρχιτεκτονική άρχισε πλέον να επαναπροσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόταν την εικονοπλαστική της τεχνική. Την περίοδο που το κίνημα του Bauhaus (1919-1933) βρισκόταν σε άνθιση, οι φωτογραφίες άρχισαν να κατακλύζουν τα περιοδικά, τις διαφημίσεις και τις μπροσούρες, διαμορφώνοντας τις κυρίαρχες

---

²¹ Claire Zimmerman, *Photographic Architecture in the Twentieth Century*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2014, 3,7.

²² Andrew Higgot and Timothy Wray, *Camera Constructs: Photography, Architecture and the Modern City*, Ashgate publishing, 2012,2.

²³ Εμμανουήλ-Γεώργιος Βακαλό, «Φωτογραφία και Αρχιτεκτονική. Μερικές Σκέψεις», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, τεύχος 22, 1988, σελ 74.

τάσεις της μόδας.²⁴ Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι αρχιτεκτονικές φωτογραφίες, άρχισαν να προωθούν έναν νέο τρόπο ζωής, αντανακλώντας την “άνετη ζωή” που υποσχόταν ότι θα παρέχει η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Φωτογράφοι όπως οι Ezra Stoller, Ken Hedrich, Julius Shulman, Paul Warhol, Timothy Hursley και Tim Street-Porter, άρχισαν να αναπτύσσουν ένα ιδιαίτερα προπαγανδιστικό φωτογραφικό στυλ, με απώτερο στόχο την προώθηση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής ως το επιστέγασμα της τεχνολογικής ανάπτυξης και προόδου. Οι φωτογραφίες που κυριαρχούσαν στα αρχιτεκτονικά περιοδικά, απεικόνιζαν κτίρια απομονώνοντας το αντικείμενο από το ευρύτερο περιβάλλον, κάτω από τέλειες συνθήκες φωτισμού, με την προσθήκη επίπλων υψηλού design, φυτών και μικροαντικειμένων.²⁵

Περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 1960, την περίοδο που το κίνημα του Μοντερνισμού ξεκίνησε να αμφισβητείται, άρχισαν ταυτόχρονα να αλλάζουν και οι φωτογραφικές πρακτικές που εφαρμόζονταν μέχρι τότε. Είναι η εποχή κατά την οποία διατυπώνονται κάποιοι αφορισμοί για την υπάρχουσα τάση της αρχιτεκτονικής φωτογραφίας, και συγκεκριμένα για αυτό που ο John Donat αποκαλεί «φωτογραφική αρχιτεκτονική», δηλαδή μία αρχιτεκτονική, απώτερος στόχος της οποίας μοιάζει να είναι το να αποδώσει αψεγάδιαστες φωτογραφίες.²⁶

Η Αρχιτεκτονική και η Φωτογραφία είναι δύο στατικές Τέχνες του χώρου, καθώς η μορφή των έργων παρουσιάζεται μονομιάς ακίνητη στο χώρο. Ο θεατής καθώς κινείται γύρω και μέσα στο αρχιτεκτόνημα ή καθώς παρατηρεί μία φωτογραφική σύνθεση, θα μεταβεί από το όλο στα μέρη του και θα ανασυνθέσει τα μέρη ως προς το όλο.²⁷ Πέρα από την αισθητική απόλαυση που δημιουργεί η θέαση μιας φωτογραφίας, η κοινωνική και παγκόσμια γλώσσα που αναπτύσσεται χάρη στο συγκεκριμένο μέσο, παρέχει τη δυνατότητα μια νέας ερμηνείας του αρχιτεκτονικού χώρου. Σύμφωνα με τον Schwarzer, «Η Φωτογραφία αφαιρεί το Αρχιτεκτονικό έργο από τα στενά πλαίσια του οικοπέδου στο οποίο εδράζεται, αφαιρεί τις διαστάσεις του χρόνου και του βάθους, αναπαράγει την εικόνα του και παρουσιάζει την εικόνα αυτή

---

²⁴ T' Ai Smith, “Limits of the Tactile and the Optical. Bauhaus Fabric in the Frame of Photography”, από το περιοδικό ‘Grey Room’, τεύχος 25, 2006.

²⁵ Κώστας Μαυρακάκης, «John Donat (1933-2004). Ο Αρχιτέκτων – Φωτογράφος», από το περιοδικό ‘Θέματα Χώρου και Τεχνών’, τεύχος 40, 2009, σελ. 181.

²⁶ Στο ίδιο.

²⁷ Εμμανουήλ-Γεώργιος Βακαλό, «Οπτική Σύνταξη, Λειτουργία και Παραγωγή μορφών», εκδόσεις: ‘Νεφέλη’, Αθήνα, 1988 σελ 109

σε νέους τόπους. Η Αρχιτεκτονική δημιουργεί χώρο. Η Φωτογραφία μετατρέπει το χώρο σε μέσο ενημέρωσης».²⁸

Η συχνότερη παρουσίαση σε μια αρχιτεκτονική φωτογραφία είναι η όψη του κτιρίου. Η κατακόρυφη πλευρά του μετατρέπεται σε «κάθετο επίπεδο» και είναι κανόνας ότι μόνο οι προσόψεις αναδεικνύουν το ύψος και το μέγεθος του κτιρίου. Η φωτογραφία ομοιάζει με το σχέδιο στην παρουσίαση της όψης του κτιρίου, καθώς στο σχέδιο υπάρχει η ανάγκη για την ακριβή απόδοση της λεπτομέρειας, ενώ στην φωτογραφία η παραμόρφωση και ο φωτισμός λειτουργούν καταλυτικά στο τελικό αποτέλεσμα. Για τον ζωγράφο, είναι πιο εύκολο στο σχέδιο να υποθέσει ένα φανταστικό σημείο που θα είναι το κέντρο του κάθετου επιπέδου και θα αποτελεί το σημείο φυγής του. Ο φωτογράφος όμως, θα πρέπει να βρει ένα υπαρκτό σημείο σε επίπεδο ορατό στην φωτογραφική του μηχανή το οποίο να συμπίπτει με κέντρο του εστιακού του επιπέδου. Η αποτύπωση των λεπτομερειών εξαρτάται από τον φωτισμό, διότι ο σκληρός και πλάγιος φωτισμός δίνει ένα δραματοποιημένο αποτέλεσμα στη φωτογραφία. Η επεξεργασία μιας φωτογραφίας μπορεί να μειώσει και να ελέγξει το τελικό αποτέλεσμα.²⁹

Η αρχιτεκτονική φωτογραφία είναι ένας τομέας που παρουσιάζει μεγάλο εικαστικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Όμως, η απόδοση ενός αρχιτεκτονικού έργου που να το αναδεικνύει αυτοδύναμα δεν είναι πάντα μια εύκολη υπόθεση. Αυτό είναι εμφανές και από το γεγονός ότι οι υπερσύγχρονες ψηφιακές και άλλες φωτογραφικές μηχανές δεν περιλαμβάνουν στα προγράμματά τους ειδική ρύθμιση για λήψεις κτιρίων. Απαιτείται λοιπόν μια αναπτυγμένη αίσθηση σύνθεσης και γεωμετρίας ώστε να καταγραφεί το αισθητικό περιεχόμενο μιας εξωτερικής όψης ή κάποιου εσωτερικού χώρου κατά τρόπο ώστε οι παρατηρητές της εικόνας να νιώσουν αισθητική συγκίνηση. Στην αρχιτεκτονική φωτογραφία, η απόπειρα απόδοσης του χαρακτήρα ενός χώρου είναι αυτή που τελικά κάνει τη διαφορά στις τελικές φωτογραφίες. Αυτό το εγχείρημα είναι ταυτόχρονα εύκολο και δύσκολο. Εύκολο διότι οι άνθρωποι που ζουν και δραστηριοποιούνται σε αυτό δίνουν ζωή στο κτίριο

---

²⁸Mitchell Schwarzer, "Zoomscape. Architecture in Motion and Media", 1^η έκδοση, 'Princeton Architectural Press', 2004.

²⁹Γιάγκος Αθανασόπουλος και Γιώργος Μαχιάς, «Αρχιτεκτονική Φωτογραφία Η Γέννηση της Αρχιτεκτονικής Φωτογραφίας» Κείμενο του James S. Ackerman.

και για το λόγο αυτό το κτίριο πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ολότητα. Ο φωτογράφος πρέπει να μελετήσει όλες τις πλευρές του κτιρίου και να αποφασίσει ποια γωνία έχει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι τα σχήματα και οι φόρμες έχουν την κατάλληλη διάταξη ώστε το μάτι του θεατή να μεταβαίνει απρόσκοπτα από το ένα στοιχείο στο άλλο χωρίς να οδηγείται εκτός κάδρου. Επιπλέον, το φως και οι σκιές είναι ιδιαίτερα σημαντικά στην αρχιτεκτονική φωτογραφία. Οι σκιές αναδεικνύουν τη δομή του κτιρίου, ενώ το φως αποκαλύπτει την υφή και τις επιμέρους λεπτομέρειές του. Κάθε εναλλαγή του φωτός δημιουργεί και αλλαγές στους όγκους, στα σχήματα και στις ισορροπίες, δημιουργώντας τελικά μια συγκεκριμένη αίσθηση της ατμόσφαιρας. Κάθε αρχιτεκτονική λήψη μπορεί είτε να αποδώσει μια εξαιρετική εικόνα είτε να οδηγήσει σε μια ανιαρή φωτογραφία. Οι εξειδικευμένοι φωτογράφοι εσωτερικών χώρων και κτιρίων τραβούν συχνά δοκιμαστικές φωτογραφίες, αυτό που στον κινηματογράφο αποκαλείται *reperage*, προκειμένου να εξακριβώσουν τις κατάλληλες συνθήκες φωτισμού που θα αποδώσουν στο κτίριο την επιθυμητή ποιότητα, ώστε η φωτογραφία να αποκτήσει αισθητικό βάρος.³⁰

---

³⁰ https://www.aspromavro.net/2015/07/blog-post_50.html , προσπελάστηκε 25-04-2021.

3. Εκλεκτικισμός και Art nouveau αρχιτεκτονική στην Κυψέλη του μεσοπολέμου

Η τάση αστικοποίησης της Κυψέλης ενισχύθηκε από τις αρχές του 20ού αιώνα με την εσωτερική μετανάστευση και από το 1922 με την άφιξη των προσφύγων από τη Μικρά Ασία, που εγκαταστάθηκαν στον συνοικισμό του Πολυγώνου. Ωστόσο, μέχρι το 1930 η Κυψέλη ήταν αραιοκατοικημένη και αποτελούνταν από μονοκατοικίες με κήπους. Επί Δημαρχίας Κ. Κοτζιά (1934-1936), ελήφθη η απόφαση να καλυφθούν τα ρέματα Κυκλοβόρου και Λεβίδη και το 1937 πραγματοποιήθηκε ο εξωραϊσμός της Φωκίωνος Νέγρη, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Βασίλη Τσαγρή. Στην Φωκίωνος Νέγρη, δημιουργήθηκε ένας γραμμικός κήπος με φύτευση δέντρων και θάμνων, πίδακες νερού, χώρους παιχνιδιού, ανάμεσα σε δύο ασφαλτοστρωμένες οδούς. Την ίδια εποχή οικοδομήθηκε και η Δημοτική Αγορά στο ύψος της οδού Ζακύνθου. Η ευρύτερη περιοχή της Κυψέλης προσέλκυσε την εύπορη μεσαία αστική τάξη, αλλά και αρκετές οικογένειες της ανώτερης οικονομικής και πνευματικής τάξης, που την επέλεξαν για να κτίσουν τις μονώροφες και διώροφες κατοικίες τους. Επρόκειτο για ιδιαίτερα προσεγμένες κατασκευές, με εσωτερικές αυλές και κήπους, στην πλειοψηφία τους έργα εργολάβων.³¹

Η περίοδος του μεσοπολέμου, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι μια ασταθής και μεταβατική περίοδος για την αρχιτεκτονική στην Ελλάδα. Στην περιοχή της Κυψέλης, υπήρξαν αρκετά δείγματα της συντηρητικής ροπής προς τα γαλλικά πρότυπα, τόσο στις μονοκατοικίες όσο και στις πολυκατοικίες. Από το 1925 κτίστηκαν πολλά σπίτια τα οποία ήταν όμοια σε εμφάνιση και λειτουργική συγκρότηση. Σε κάποια οικήματα παρατηρείται ένας πληθωρικός, επίπλαστος διάκοσμος στις όψεις, με ανάλογο πομπώδες ντεκόρ στο εσωτερικό, εκφράζοντας με αυτή την επιφανειακή αισθητική την μεγαλοαστική επίδειξη.³² Η αστική κατοικία των ανώτερων τάξεων, ταξινομείται σε μονώροφα, διώροφα ή τριώροφα οικήματα και οι αρχιτέκτονες στις δεκαετίες 1920-1930 εκφράζονται μέσα από ποικίλες τάσεις και μορφές συνδυάζοντας συχνά διάφορα στυλ (νέο-μπαρόκ, νέο-αναγεννησιακό

---

³¹<https://criticeduc.blogspot.com/2016/06/blog-post.html> , προσπελάστηκε 2-1-2022.

³²Ο.π., Μάνος Γ. Μπίρης, 188.

κλπ).³³ Η εύρωστη αστική τάξη επέλεξε συγκεκριμένες περιοχές για εγκατάσταση, τον άξονα Πατησίων-Αχαρνών και την Κυψέλη παράλληλα με την περιοχή του Κολωνακίου που αποτέλεσαν ελκυστικό τόπο διαμονής. Χαρακτηριστικά των οικιών αυτών ήταν ο όγκος τους, ο τριμερής χωρισμός της κάτοψης (συμμετρική με κεντρικό προθάλαμο και δύο χώρους εκατέρωθεν αυτού) και η πρόσοψη επηρεασμένη από τον εκλεκτικισμό και γενικότερα τις ευρύτερες δυτικές τάσεις.³⁴

Στην Κυψέλη στη διάρκεια του μεσοπολέμου, όπως και σε άλλες περιοχές με παρόμοια οικιστική ανάπτυξη (Πατήσια, κλπ.), συναντάμε αναπτύγματα όψεων που εκφράζουν με τα εξέχοντα έρκερ³⁵, τα περίπλοκα ντεκόρ και τα καμπύλα αετώματα, μια νέα αισθητική αντίληψη, ανεξαρτημένη από τα τοπικά δεδομένα. Στη διαμόρφωση της αντίληψης αυτής συνέβαλαν καθοριστικά και οι Μικρασιάτες αρχιτέκτονες, οι οποίοι ήταν πιο εξοικειωμένοι με τις διαφορετικές νοοτροπίες των νέων κοινωνικών στρωμάτων.³⁶

3.1 Τεχνικός εξοπλισμός φωτογράφισης και η επεξεργασία των φωτογραφιών

Ο τεχνικός εξοπλισμός που χρησιμοποιήθηκε για τη φωτογράφιση των κτιρίων στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας είναι ο εξής:

α) ψηφιακή φωτογραφική μηχανή Nikon D3400

β) φακός Nikon zoom 18-55 mm

γ) τρίποδο (όπου ήταν εφικτή η χρήση του, λόγω της στενότητας των δρόμων και των πεζοδρομίων, των παρκαρισμένων αυτοκινήτων και της συνεχόμενης κυκλοφορίας πεζών και αυτοκινήτων). Ακολούθως, η ψηφιακή επεξεργασία των φωτογραφιών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του προγράμματος Adobe Photoshop.

---

³³ Βασιλική Ρούσση, «Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή και εξοχική κατοικία, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, μεταπτυχιακή διατριβή, 2011, σ. 162.

³⁴ Αθηνά Κρεμμύδα, μεταπτυχιακή διατριβή «Δημιουργία μεταδεδομένων για τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των κατοικιών της Αθήνας (19^{ος}-αρχές 20^{ού} αιώνα) και χρήση προτύπου VRA Core 4.0 για την περιγραφή και κωδικοποίησή τους», Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2021, σ. 45.

³⁵ Το έρκερ (εξώστης), είναι ο κλειστός στεγασμένος χώρος ενός κτιρίου, που αποτελεί ένα σημαντικό αρχιτεκτονικό στοιχείο και συναντάται στην αρχιτεκτονική της βαλκανικής, της μικρασιατικής και της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής.

<https://www.deltaengineering.gr/blog/%CE%B5%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%81-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%87%CE%B7-%CE%BC%CE%B5-%CE%B8%CE%B5%CE%B1/>, προσπελάστηκε 10-1-2022.

³⁶ Ο.π., Μάνος Γ. Μπίρης, 203.

Για να φωτογραφηθεί ένα κτίριο υπάρχουν αρκετές δυσκολίες που θα πρέπει να αντιμετωπίσει ο φωτογράφος. Ένα απ' τα σημαντικά προβλήματα είναι η προοπτική παραμόρφωση. Είναι αυτό που βλέπουμε στις φωτογραφίες κτιρίων που το κάτω μέρος του είναι ποιο πλατύ ενώ το πάνω μέρος του στενεύει και δείχνει σαν πυραμίδα, ενώ οι κάθετες πλευρές του δεν είναι κάθετες ευθείες, παράλληλες μεταξύ τους και το ίδιο συμβαίνει και με τις οριζόντιες. Έτσι, το αποτέλεσμα είναι μια φωτογραφία που δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα και το κτίριο είναι παραμορφωμένο. Το φαινόμενο αυτό είναι ποιο έντονο με τη χρήση ευρυγώνιου φακού ο οποίος είναι απαραίτητος για να χωρέσει όλο το κτίριο ή μεγαλύτερο μέρος του στο κάδρο. Λόγω του ότι φωτογραφίζουμε από το επίπεδο του δρόμου αναγκαζόμαστε να αλλάξουμε την κλίση του σώματος της μηχανής στρέφοντάς τη κι έτσι ο οπτικός άξονάς της είναι υπό γωνία σε σχέση με το επίπεδο της όψης του κτιρίου. Η ιδανική θέση είναι εκεί που ο οπτικός άξονας της φωτογραφικής μηχανής από το κέντρο του εστιακού επιπέδου συμπίπτει με τον κάθετο άξονα του κέντρου της επιφάνειας του κτιρίου ώστε η απόσταση που έχει το οπτικό κέντρο της φωτογραφικής μηχανής να απέχει το ίδιο από τα τέσσερα άκρα του κτιρίου. Αυτό όμως είναι δύσκολο να συμβεί γιατί απαιτείται ειδικός εξοπλισμός όπως γερανός ή σκαλωσιές κι έτσι οι περισσότερες λήψεις γίνονται από το επίπεδο του δρόμου με τα γνωστά αποτελέσματα. Το φαινόμενο μπορεί να μειωθεί αν υπάρχει ελεύθερος χώρος και το κτίριο φωτογραφηθεί από μεγαλύτερη απόσταση. Επίσης αν χρησιμοποιηθεί μηχανή μεγάλου φορμά που έχει τη δυνατότητα να αλλάζει το οπτικό και εστιακό επίπεδο χωρίς να αλλάζει την κλίση του σώματος της μηχανής. Μία άλλη λύση είναι η χρήση φακού shift με μεγάλο κύκλο κάλυψης και τέλος η διόρθωση που μπορεί να γίνει μετά τη λήψη με επεξεργασία της ψηφιακής φωτογραφίας σε προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή.³⁷ Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι λήψεις για τη συγκεκριμένη εργασία έγιναν με φακό zoom 18-55mm και ειδικότερα με εστιακή απόσταση μεγαλύτερη από 25mm, περίπου στα 26 με 27mm για την αποφυγή μεγάλης παραμόρφωσης. Έτσι για κάθε κτίριο τραβήχτηκαν τμηματικά πολλές φωτογραφίες, οι οποίες έπρεπε στο τέλος να ενωθούν στο πρόγραμμα Photoshop, να γίνει η διόρθωση προοπτικής και χρωματική επεξεργασία ώστε το αποτέλεσμα της τελικής εικόνας να είναι άρτιο και ομοιόμορφο. Οι φωτογραφίες αυτές τραβήχτηκαν σε μορφή αρχείων Raw για τη μέγιστη δυνατή ποιότητα τους δυσχεραίνοντας την ένωση

---

³⁷ Ο.π., Γιάγκος Αθανασόπουλος και Γιώργος Μαχιάς.

και επεξεργασία τους λόγω του αριθμού και του μεγέθους τους σε megabyte. Άλλη μια δυσκολία είναι τα φυσικά και τεχνητά εμπόδια που παρεμβάλλονται ανάμεσα στον φωτογράφο και το κτίριο. Στη συγκεκριμένη περιοχή, στην Κυψέλη, υπάρχουν δέντρα, αυτοκίνητα παρκαρισμένα και σε κίνηση, πολλά ηλεκτρικά καλώδια, πινακίδες, κολόνες, graffiti στους τοίχους και άλλα στοιχεία για τα οποία χρειάστηκε πολύωρη επεξεργασία στο Photoshop ώστε να σβηστούν και να αποκατασταθεί η πραγματική εικόνα του κτιρίου που υπάρχει πίσω από αυτά. Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι το φως, δηλαδή η επιλογή της ώρας της ημέρας και των καιρικών συνθηκών, καθώς η έντονη ηλιοφάνεια κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών αλλά και η θέση του ήλιου απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή ώστε να αποφευχθούν οι σκληρές σκιές, η φλατ εικόνα και να αποδοθεί σωστά τόσο το κτίριο όσο και ο ουρανός. Επίσης σημαντικό είναι ότι δεν υπάρχουν οι αρχιτέκτονες των κτιρίων ώστε να γίνει από εκείνους η περιγραφή του έργου τους, αλλά λείπει και η δική τους οπτική ματιά για το πως θα φωτογραφηθούν τα κτίρια και ποιες λεπτομέρειες θα ήθελαν να αναδειχθούν μέσα από τη φωτογράφιση. Η επιλογή των συγκεκριμένων κτιρίων έγινε με γνώμονα την δυνατότητα προσέγγισής τους και λήψης υπό γωνία η οποία θα αποτύπωνε το κτίριο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα στοιχεία των προσώπων, χαρακτηριστικά του κινήματος Art Nouveau.

3.2 Το Μέγαρο Μεταξά στην οδό Πατησίων

Το μέγαρο Μεταξά (Πατησίων, Αγίου Μελετίου και Φωκίωνος Νέγρη), είναι μια γωνιακή μεγαλοαστική μονοκατοικία του 1928 με συμπαγή δομή και είσοδο επί της οδού Πατησίων αρ. 150 (εικ.1). Στο εν λόγω κτίριο, στο οποίο κατοίκησε για ένα διάστημα ο δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς, ξεχωρίζουν οι πρώιμες art deco λεπτομέρειες: οι δύο εξώστες στις προσόψεις (έρκερ) σε ημιεξαγωνικό σχέδιο(εικ. 1.1, 1.2.και 1.3).³⁸

Εικόνα 1: Μέγαρο Μεταξά επί των οδών Πατησίων αρ.150, Αγίου Μελετίου και Φωκίωνος Νέγρη

---

³⁸ Μάχη Τράτσα, Κυψέλη αρχιτεκτονικών αριστουργημάτων, *Το Βήμα*, 14-12-2013, <https://www.tovima.gr/2013/12/14/society/kypseli-arxitektonikwn-aristoyrgimatwn/> προσπελάστηκε 23-12-2021.

Εικόνα 1.1: Παράθυρα - Μέγαρο Μεταξά

Εικόνα 1.2: Ημιεξαγωνικό έρκερ - Μεταξά

Εικόνα 1.3: Παράθυρα και ημιεξαγωνικά έρκερ- Μέγαρο Μεταξά

3.3 Η Ιταλική Σχολή Καλογραιών

Στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Παξών βρίσκεται το εκλεκτιστικό νεοαναγεννησιακό κτίριο του 1900-1920 (εικ.2), της Βασιλικής Ιταλικής Σχολής Καλών Τεχνών, στο οποίο σήμερα στεγάζεται το 15ο Γυμνάσιο-Λύκειο Αθηνών. Η άδεια κατασκευής στις 15-4-1930, υπογράφεται από τον Ιταλό πολιτικό μηχανικό Carlo Buscaglione, ο οποίος ανήκε στην ομάδα του εκλεκτικιστή αρχιτέκτονα Florestano Di Fausto (1890-1965), απόφοιτου της Academia di Belle Arti di Roma.³⁹ Το κτίριο διακρίνεται για τα εκλεκτιστικά και νεοκλασικά στοιχεία του με την χαρακτηριστική τοιχοδομία και τον γλυπτό διάκοσμο που αποτελείται από αετώματα και κιονίσκους (εικ.2.1, 2.2 και 2.3).⁴⁰

Εικόνα 2: Η Ιταλική Σχολή Καλογραιών στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Παξών

³⁹ <https://monumentakatagrafi.wordpress.com/2018/09/12/>, προσπελάστηκε 20-12-2021.

⁴⁰ Νίκος Καβαδάς, www.fotinikipseli.gr, προσπελάστηκε 20-12-2021.

Εικόνα 2.1: Παράθυρο με κιονίσκους
Ιταλική Σχολή Καλογραιών

Εικόνα 2.2: Κιονίσκοι και αέτωμα
Ιταλική Σχολή Καλογραιών

Εικόνα 2.3: Παράθυρα- Ιταλική Σχολή Καλογραιών

3.4 Κατοικία στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου

Πολυκατοικία Γ. Ρεμέντζου (1936) στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου (εικ.3). Αρχιτέκτων ο καθηγητής Ζωγραφικής και Αρχιτεκτονικής του ΕΜΠ Τάκης Μάρθας (1905-1965). Τα δυο υπερτονισμένα έρκερ του κτιρίου καταλήγουν σε σχήματα-σύμβολα στην οροφή του, δίνοντάς τους τη μορφή πυργίσκων (εικ.3.1 και 3.2).⁴¹ Επίσης ξεχωρίζουν τα μπαλκόνια με καμπύλες που προεξέχουν και ο φεγγίτης με μεταλλική λεπτομέρεια χαρακτηριστικά του κινήματος Art Deco (εικ. 3.3).

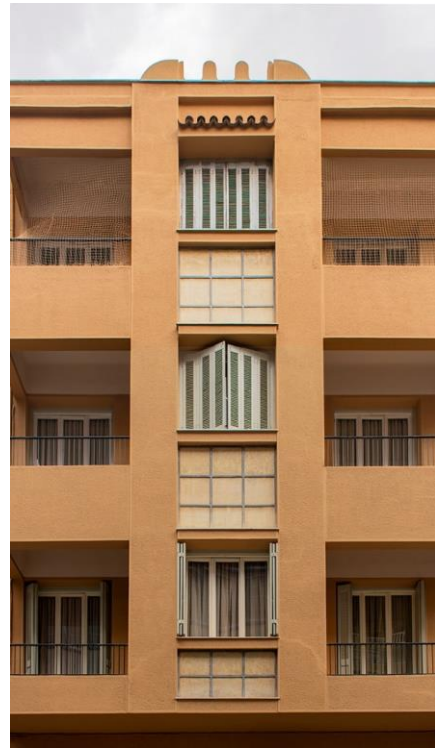

Εικόνα 3: Κατοικία στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου

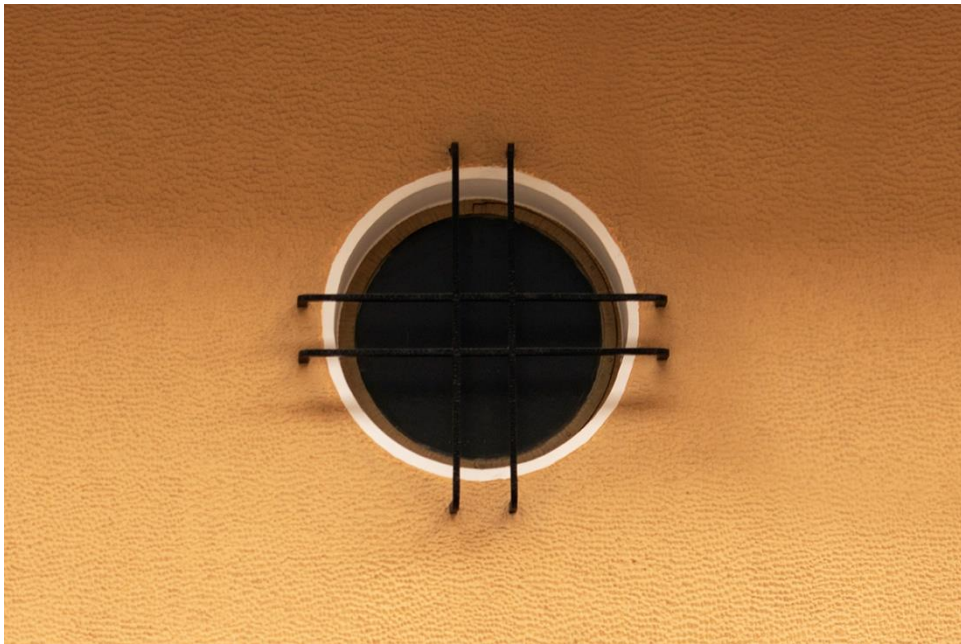
⁴¹ Καβαδάς Νίκος, <https://www.facebook.com/groups/24845613947/Aθηναϊκός> Μοντερνισμός, προσπελάστηκε 31-05-2021.

Εικόνα 3.1: Λεπτομέρεια του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου

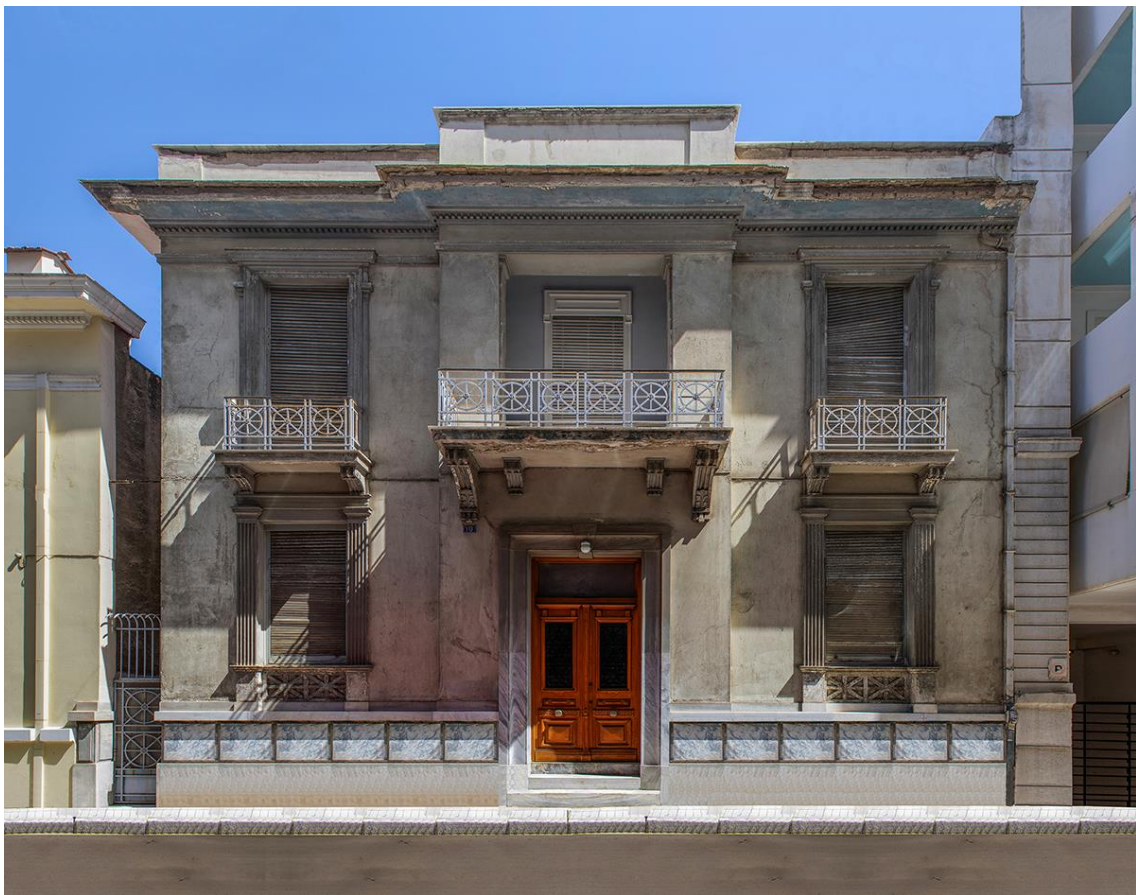
Εικόνα 3.2: Λεπτομέρεια του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου

Εικόνα 3.3: Φεγγίτης του κτιρίου στη συμβολή των οδών Κυψέλης και Κιμώλου

3.5 Κατοικία επί της οδού Θήρας αρ.10

Εκλεκτιστική κατοικία (1930) του Σπύρου Βρεττού επί της οδού Θήρας αρ. 10 (εικ.4).⁴² Πρόκειται για διώροφη κατοικία, η οποία διακρίνεται για τη συμμετρία της, ενώ συνθέτει διάφορες ιστορικές τεχνοτροπίες και αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες (φουρούσια και διακοσμητικούς κιονίσκους), που παραπέμπουν στον νεοκλασικισμό (εικ.4.1, 4.2. και 4.3), ενώ είναι χαρακτηριστική και η ωχρορόδινη εξώθυρα (εικ. 4.4).

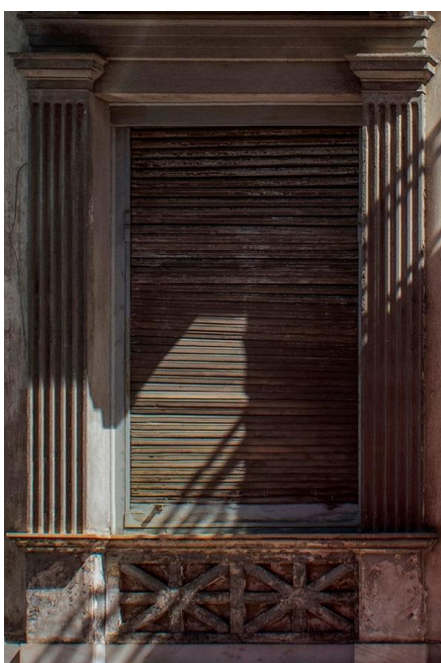

Εικόνα 4: Κατοικία επί της οδού Θήρας αρ. 10

⁴² Νίκος Καβαδάς, www.fotinikipseli.gr, προσπελάστηκε 20-12-2021.

Εικόνα 4.1: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10

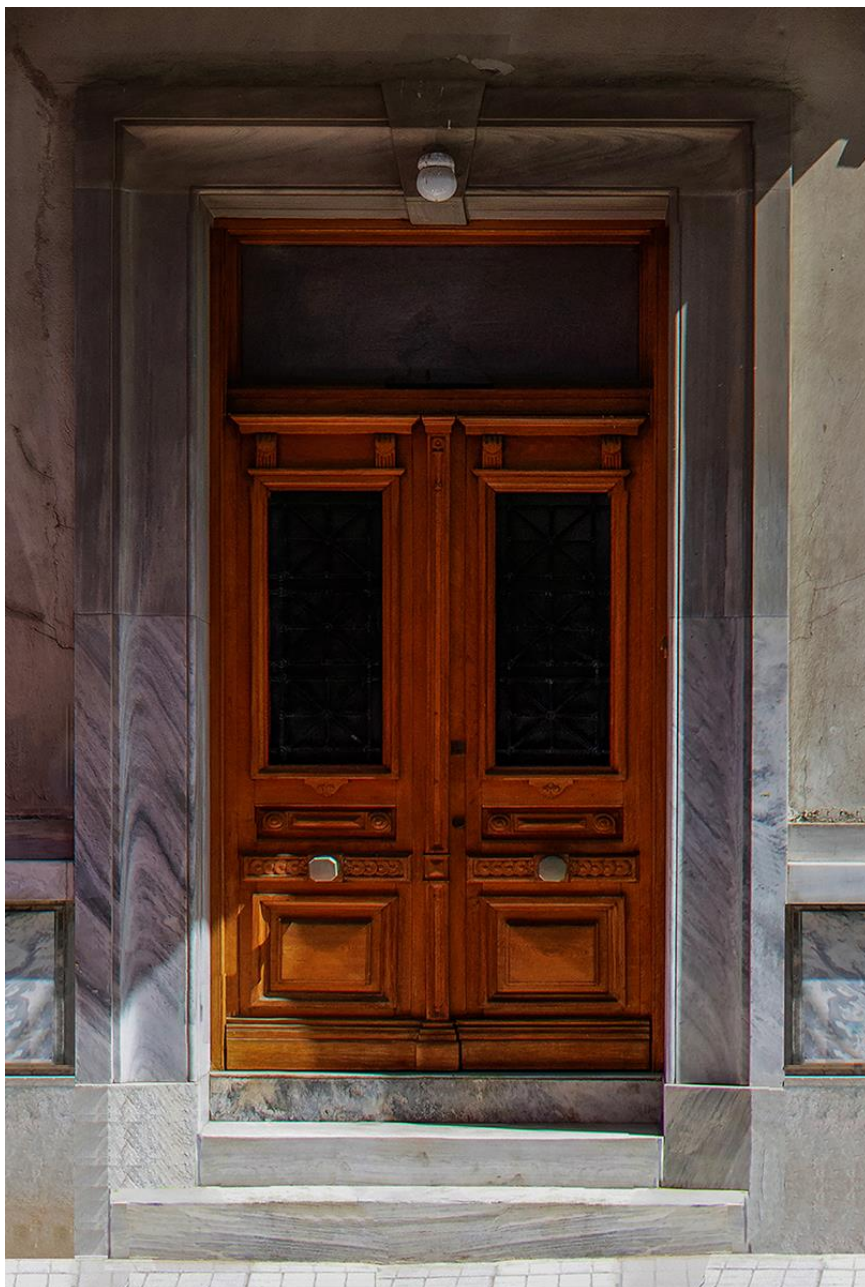

**Εικόνα 4.2: Παράθυρο του κτιρίου
επί της οδού Θήρας αρ.10**

**Εικόνα 4.3: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου
επί της οδού Θήρας αρ.10**

Εικόνα 4.4: Η εξώθυρα του κτιρίου επί της οδού Θήρας αρ.10

3.6 Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 42

Εκλεκτικιστική διώροφη κατοικία αγνώστου αρχιτέκτονα και χρονολογίας κατασκευής (εικ.5). Διακρίνεται για τη συμμετρία της και τη σύνθεση ιστορικών τεχνοτροπιών (εικ.5.1, 5.2 και 5.3), όπως και η κατοικία στην οδό Θήρας, στην οποία αναφερθήκαμε ήδη.

Εικόνα 5: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 42

Εικόνα 5.1: Μπαλκόνι με φουρούσια του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 42

**Εικόνα 5.2 Παράθυρο του κτιρίου
επί της οδού Τήνου αρ. 42**

**Εικόνα 5.3 Εξώθυρα του κτιρίου
επί της οδού Τήνου αρ. 42**

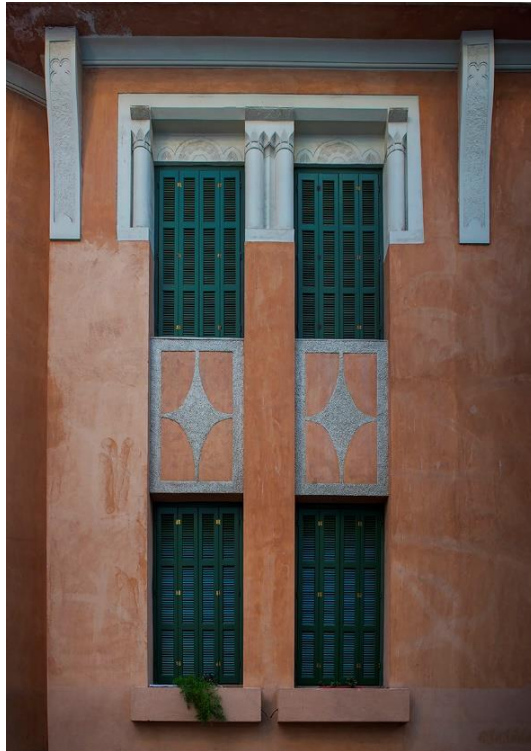
3.7 Κατοικία επί της οδού Τήνου 43

Διώροφη κατοικία άγνωστου αρχιτέκτονα και χρονολογίας κατασκευής επί της οδού Τήνου αρ. 43 (εικ. 6). Διακρίνεται για τον δομικό ορθολογισμό και την «ειλικρίνεια» στην κατασκευή, την απάρνηση του διακόσμου των ιστορικών ρυθμών, τη μίμηση φυτικών και γεωμετρικών μοτίβων, την έμφαση στην καμπύλη, τη χρήση της έλλειψης και τις ελεύθερες ασύμμετρες γραμμές (εικ. 6.1 και 6.2).⁴³

Εικόνα 6: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ. 43

⁴³ http://morfologia.arch.duth.gr/3o_etos/3o_exam_VI/eklektikismos.pdf, προσπελάστηκε 9-1-2022.

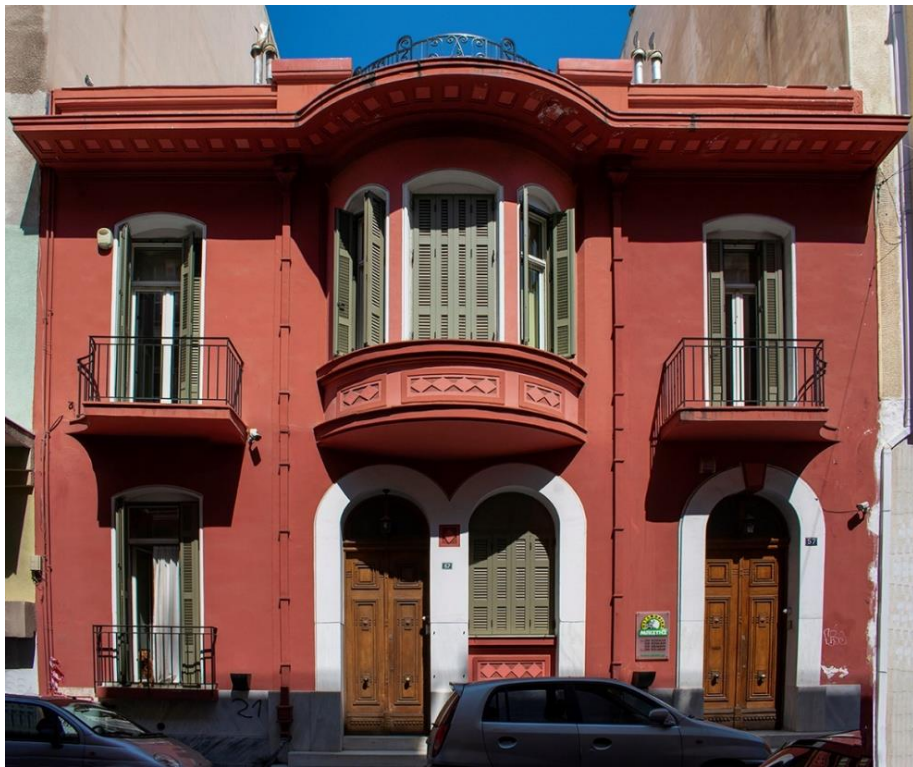
Εικόνα 6.1: Παράθυρα άνω ορόφου του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 43

Εικόνα 6.2: Μπαλκόνι και παράθυρα άνω ορόφου του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ. 43

3.8 Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ.57

Διπλοκατοικία αγνώστου αρχιτέκτονα και έτους κατασκευής επί της οδού Τήνου αρ. 57 (εικ. 7). Αποτελεί δείγμα μιας μεταβατικής αρχιτεκτονικής η οποία συνδυάζει τον Εκλεκτικισμό με στοιχεία του Μοντερνισμού, με απλοποιημένο διάκοσμο. Το αισθητικό της ύφος παραπέμπει στη στροφή προς τον Μοντερνισμό.⁴⁴ Ξεχωρίζει το ημικυκλικό έρκερ και το κιγκλίδωμα σε ίδιο σχήμα στην οροφή του(εικ. 7.1).

Εικόνα 7: Κατοικία επί της οδού Τήνου αρ.57

---

⁴⁴ <http://criticeduc.blogspot.com/> , προσπελάστηκε 2-1-2022.

Εικόνα 7.1: Το ημικυκλικό έρκερ του κτιρίου επί της οδού Τήνου αρ.57

3.9 Κατοικία στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου

Τριώροφη εκλεκτικιστική διπλοκατοικία αγνώστου αρχιτέκτονα και έτους κατασκευής στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου (εικ. 8). Διακρίνεται για τις απλές, λιτές γραμμές και την αυστηρή συμμετρία. Χαρακτηριστικό είναι το υπερτονισμένο έρκερ στην πλαϊνή όψη του κτιρίου. Ξεχωρίζει το ημιεξαγωνικό έρκερ με τα ακροκέραμα στην οροφή και σχηματικό διάκοσμο στη βάση του (εικ. 8.1).

Εικόνα 8: Κατοικία στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου

Εικόνα 8.1: Το ημιεξαγωνικό έρκερ και το γείσο της στέγης με τα ακροκέραμα από το κτίριο στη συμβολή των οδών Δροσοπούλου και Πιπίνου

3.10 Κατοικία επί της οδού Στυμφαλίας αρ. 10

Εκλεκτικιστική κατοικία Κουμουσέλη (1925-1927) επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10 (εικ. 9). Το κτίριο σήμερα ανήκει στο Νοσοκομείο “Ευαγγελισμός” αλλά παραμένει αναξιοποίητο.⁴⁵ Διακρίνεται για το μεταλλικό κιγκλίδωμα στο μπαλκόνι του πρώτου ορόφου με τον περίτεχνο φυτικό διάκοσμο, χαρακτηριστικό του κινήματος Art Nouveau (εικ. 9.1, 9.2.και 9.3).

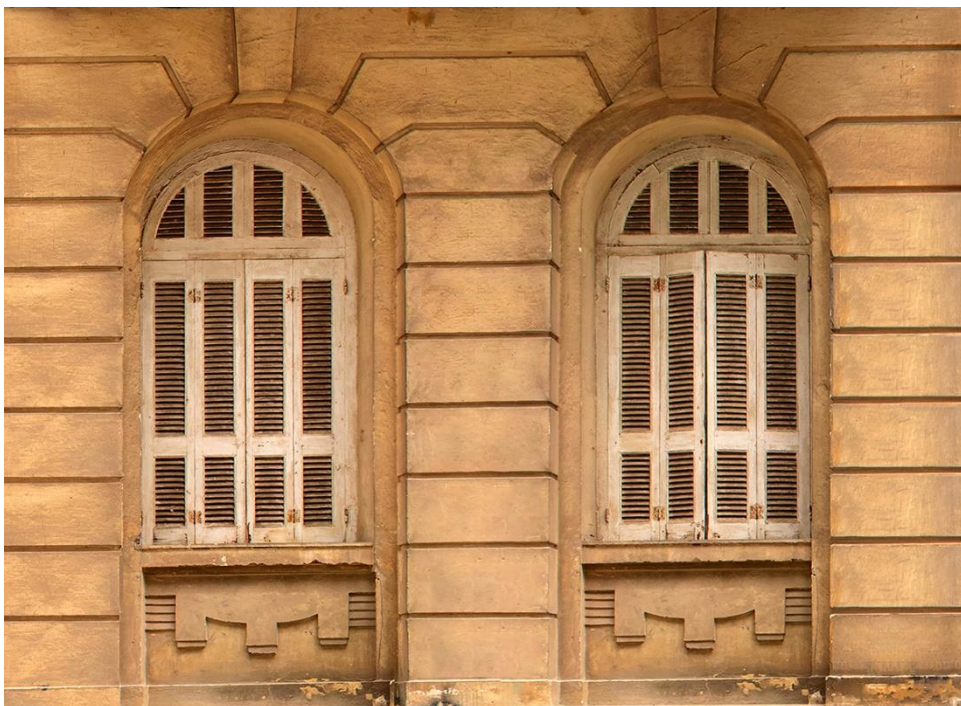

Εικόνα 9: Κτίριο επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10

⁴⁵ Νίκος Καβαδάς, www.facebook.com, Αθηναϊκός Μοντερνισμός, προσπελάστηκε 20-09-2021.

Εικόνα 9.1: Το μπαλκόνι με τον φυτόκό διάκοσμο του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10

Εικόνα 9.2: Λεπτομέρεια από τα παράθυρα του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ. 10

Εικόνα 9.3: Η εξώθυρα του κτιρίου επί της οδού Στυμφαλίας αρ.10

Συμπεράσματα

Τα αρχιτεκτονικά κινήματα του μεσοπολέμου στην Ελλάδα (εκλεκτικισμός, Art Nouveau και Art Deco) καταδεικνύουν την προσπάθεια των αρχιτεκτόνων να αντιταχθούν στις αξίες του κλασικισμού και του ακαδημαϊσμού. Οι αρχιτέκτονες της εποχής, μετά τις σπουδές τους στο εξωτερικό προσπάθησαν γυρνώντας να εφαρμόσουν στα έργα τους τα όσα διδάχτηκαν, όμως όπως διαπιστώσαμε ενσωμάτωσαν το ελληνικό στοιχείο δημιουργώντας έτσι ένα συνονθύλευμα ρυθμών και όχι ένα αρχιτεκτονικό έργο το οποίο να εντάσσεται σε κάποιο συγκεκριμένο κίνημα, όπως συνέβαινε άλλωστε και με τους αρχιτέκτονες άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Μελετώντας τις φωτογραφίες των κτιρίων της Κυψέλης, παρατηρούμε ότι τα κτίρια παρουσιάζουν ποικίλα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά που τα καθιστούν μοναδικά. Τα κτίρια αυτά υπάρχουν στην Κυψέλη για εκατό περίπου χρόνια, άλλα συντηρημένα και άλλα παρουσιάζουν την εικόνα της εγκατάλειψης. Μέσω του φωτογραφικού φακού, έγινε μια προσπάθεια ανάδειξης αυτών των μοναδικής αισθητικής κτιρίων, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να κεντρίσει το ενδιαφέρον του θεατή, να ξυπνήσει αναμνήσεις, αλλά κυρίως να προσφέρει γνώση για την ύπαρξή τους και την ιστορία τους.

Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Γιάγκος και Μαχιάς Γιώργος, «Αρχιτεκτονική Φωτογραφία Η Γέννηση της Αρχιτεκτονικής Φωτογραφίας» Κείμενο του James S. Ackerman.

Βακαλό Εμμανουήλ-Γεώργιος, «Φωτογραφία και Αρχιτεκτονική. Μερικές Σκέψεις», Αρχιτεκτονικά Θέματα, τεύχος 22, 1988.

Βακαλό Εμμανουήλ-Γεώργιος, «Οπτική Σύνταξη, Λειτουργία και Παραγωγή μορφών», εκδόσεις: 'Νεφέλη', Αθήνα, 1988.

Higgot Andrew and Wray Timothy, *Camera Constructs: Photography, Architecture and the Modern City*, Ashgate publishing, 2012.

Κρεμμύδα Αθηνά, μεταπτυχιακή διατριβή «Δημιουργία μεταδεδομένων για τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των κατοικιών της Αθήνας (19^{ος}-αρχές 20ού αιώνα) και χρήση προτύπου VRA Core 4.0 για την περιγραφή και κωδικοποίησή τους», Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2021.

Lahor Jean, *Art Nouveau*, Parkstone International, New York, 2010.

Μαυρακάκης Κώστας, «John Donat (1933-2004). Ο Αρχιτέκτων – Φωτογράφος», από το περιοδικό 'Θέματα Χώρου και Τεχνών', τεύχος 40, 2009.

Μπίρης Γ. Μάνος, *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875-1925*, Μέλισσα, Αθήνα, 2003.

Ρούσση Βασιλική, «Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή και εξοχική κατοικία, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, μεταπτυχιακή διατριβή, 2011.

Schwarzer Mitchell, "Zoomscape. Architecture in Motion and Media", 1^η έκδοση, 'Princeton Architectural Press', 2004.

Smith T' Ai , "Limits of the Tactile and the Optical. Bauhaus Fabric in the Frame of Photography", από το περιοδικό 'Grey Room', τεύχος 25, 2006.

Τσαγγάρη Έφη, «Αρχιτεκτονικά Ρεύματα στη Δυτική Ευρώπη,(1900-1920)» Άρθρο στην έκδοση *Η ΑΘΗΝΑ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ 1900-1940, ΑΘΗΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ, ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ* 1985.

Φιλιππίδης Δημήτρης, "Τέχνες I: Ελληνικές Εικαστικές Τέχνες, Επισκόπηση της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας", Τόμος Δ', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2001.

Χαραλαμπίδης Άλκης, *Η Τέχνη του 20^{ου} Αιώνα, Η Μεταπολεμική περίοδος*, Τόμος III, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1995.

Zimmerman Claire, *Photographic Architecture in the Twentieth Century*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2014.

Internet

Καβαδάς Νίκος, www.fotinikipseli.gr, προσπελάστηκε 20-12-2021.

Καβαδάς Νίκος, <https://www.facebook.com/groups/24845613947/AθηναϊκόςΜοντερνισμός>, προσπελάστηκε 31-05-2021.

Ρούσση Βάσω, « Ένθεν και ένθεν της Πατησίων. Από τον εκλεκτικισμό στο μοντέρνο, στο χώρο εξάπλωσης της μεσοπολεμικής αστικής κατοικίας», <https://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=1&ArticleID=971>, προσπελάστηκε 26-04-2021.

Τράτσα Μάχη, Κυψέλη αρχιτεκτονικών αριστουργημάτων, *Το Βήμα*, 14-12-2013, <https://www.tovima.gr/2013/12/14/society/kypseli-arxitektonikwn-aristoyrgimatwn/> προσπελάστηκε 23-12-202.

<https://monumentakatagrafi.wordpress.com/2018/09/12/>, προσπελάστηκε 20-12-2021.

https://www.aspromavro.net/2015/07/blog-post_50.html , προσπελάστηκε 25-04-2021.

https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10095763/1/Giamarelos2020_Athenian_Modernism_Architectural_Historiography.pdf, προσπελάστηκε 23-03-2021.

<https://www.thoughtco.com/architecture-timeline-historic-periods-styles-175996>, προσπελάστηκε 24-04-2021.

<https://criticeduc.blogspot.com/2016/06/blog-post.html> , προσπελάστηκε 2-1-2022

http://morfologia.arch.duth.gr/3o_etos/3o_exam_VI/eklektikismos.pdf, προσπελάστηκε 9-1-2022.

National Gallery of Art, New York, <https://www.nga.gov/learn/teachers/teaching-packets/art-nouveau.html/>, προσπελάστηκε 10-1-2022.

<https://www.deltaengineering.gr/blog/%CE%B5%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%81-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%87%CE%B7-%CE%BC%CE%B5-%CE%B8%CE%B5%CE%B1/>, προσπελάστηκε 10-1-2022.